

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII.

V sredo 21. listopada (novembra) 1849.

List 47.

Kdor je silen, več dobi.

Dan vsih vernih duš je bil,
Ko z visocih stolp' zvonovi
Zgodaj že v okrog donijo,
In Kristjane vse budijo:
»Naj pristopijo z darovi
In pomagajo iz vic
Srotam mučenih dušic,
Naj bi živi za nje strili
Kar so rajni zamudili!
Tak zvonov je glas budil.

Zgodaj — že ob svitu se
K cerkvi zberajo berači,
Pipljejo se za prostore,
In de bolj se vidit' more,
Preč berač berača tlačí;
Ino terdi, de on že
Vel'ko lét tú sedel je.
Kdor začel še le beračit,
Se ne sme med stare tlačit',
Naj za vogel čepet gré!

Tak derhal je združena.
Sterežani kosmati dedci
So in černe gerde babe;
Te reglajo kakor žabe,
Dedci god'jo kot medvedi —
Vsak na svojo vižo zna
Oslepart' dobrotnika.
Kakor močan trop vojšakov
Je beračev in sromakov
Sitna truma vverstena.

Zadnjič clo prihrupi še
S praznim žepam bolna ženka,
In pozná se, kak se nosi,
De dans pervič kruha prosi,
In de prošnja ta je grenka.
Kmal berači vid'jo jo,
Pošeptajo in rekó:
»Ti med nam' ne moreš brati
Kam drugam se mor's podatí,
Saj je drugih krajev še.

Ženka vstraši se, stermí
Nad besedami berača,
Gré na stran in milo joka
De po žilah vse ji poka,
Ino grize jo kot kača.
Tak jo žalost spreletí,
De že vmreti si želi.
Od sramote ne pogleda,
Trepetaje ino bleđa
Solzna vsa na stran' kleči.

Zdaj darovci pridejo
In darove vsaki jake
Tud obilno prineséjo;
Kot dobrotniki kolj gréjo
Podarujejo sromake.
Zenki tam na strani pa
Malokdo kak dar podá,
Kér ne zna še práv beračit'
Vrišat', kričat', in oblačit'
Nalaš se raztergano!

J. Hašnik.

Deželna komisija za izpeljavo zemljišnega oprostjenja na Krajskim.

V današnji dokladi „Novic“ se bère oznanilo predsednika deželne komisije za izpeljavo gruntne odvéze na Krajskim, de je ta komisija svoje opravila že začela in sicer 17. dan t. m. Bravci Novic že vedó, de obstoji ta komisija po ministerskim ukazu od 12. kimovca t. l. iz komisijnih udov in njenih namestnikov, ktere c. k. ministerstvo izvoli, potem iz 3 poročnikov in njenih namestnikov, ktere vpravičeni (gruntne in desetinske gospóske) izvolijo, in iz ravno toliko poročnikov in njenih namestnikov, ktere dolžni (podložni in desetinci) volijo, (§. 69. 70, c. k. ministerskiga ukaza od 12. kimovca) — kteri vsi imajo pri glasovanji enako veljavo.

Kér so, razun namestnikov tistih poročnikov, ki jih dolžni volijo, vsi komisijni udje izvoljeni in so tudi že opravila prevzeli, danes oglasimo iména vsih udov te imenitne komisije.

Glavár te komisije in njeni predsednik in c. k. ministerski komisar je gosp. Dr. Dragotin Ullepitsch, začas. c. k. generalprokurator za Koroško in Krajsko kronovino. Po tem:

1) ko politiški uradnik in začas. predsednikov namestnik: gosp. Dominik Brandstetter, c. k. svetovavec dež. pogl., — njegov namestnik c. k. prvi kresijski komisár gosp. Tomaž Glantschnigg;

2) ko sodni uradnik: žlah. gosp. Anton Scheuchenstuel, svetovavec pri c. k. mestni in deželni sodni, — njegov namestnik žlah. gosp. Janez Schivizhofen, svetovavec pri c. k. mestni in deželni sodni;

3) ko zagovornik deržavne denarnice: gosp. Edvard Krušic, c. k. katedralni svetovavec;

4) ko uradnik c. k. fiškuza: gosp. Dr. Jožef Regnard, c. k. fiškalni adjunkt, — njegov namestnik gosp. Dr. Henrik Haan, c. k. pripomočljivi fiškalni referent;

5) ko uradnik c. k. deržavno-deželnega računstva: gosp. Janez Witzani, — njegov namestnik Leopold Ledinig.

Vpravičeni (gruntne in desetinske gospóske) so izvolili za svoje poročnike pri deželni komisii:

1) gosp. Dragotina grofa Hohenwarta,

2) „ Dr. Dragotina Wurzbacha,

3) „ Dr. Antona Pfeffererja;

za njih namestnike pa:

1) gosp. Andreja Garzarollita,

2) „ Dr. Jožefa Kleindiensta,

3) „ Dragotina Wassiča.

Dolžni (podložni in desetinci) so izvolili za svoje poročnike pri deželni komisii;

1) gosp. Mihela Ambroža,

2) „ Miklavža Lukaniča,

3) „ Emanvela Matavšeka.

Tudi namestnike so že izvolili, kér pa izvoljeni nočejo opravila prevzeti, bojo pa še enkrat volili, in volitve bojo pozneje na znanje dane.

Za nepošredna pomočnika pri opravilih predsedništva je c. k. ministerstvo izvolilo in sicer:

1) za inšpektorja, žlah. gosp. Dr. Ernesta Lehmana, pripomočljiviga fiškalniga referenta in bivšiga učenika pravoslovja v domačem jeziku v Ljubljani,

2) za sekreterja gosp. Dr. Ant. Schöppelna, c. k. konceptpraktikanta c. k. fiškuza.

Vsi udje te deželne komisije, kakor tudi ces. urad-

niki so bili v prisego vzeti, de bojo vse svoje dela od začetka noter do konca zvesto in vestno opravljali.

Vsi pri ti reči vdeleženi se zamorejo tedej zanesti, de bo deželna komisija, sestavljena iz zvedenih in poštenih mož, svoje opravila takó ravnala, kakor dani ukaz in pravica velevata. Ukaz pa, ali natanjčne postave, kakó se ima pri izpeljavi gruntniga oprostena ravnati, bo kmalo v domačim jeziku od ministertva na znanje dan.

Od obdelovavniga réda ali kmetijskiga kolobarenja.

(Dalje.)

3) Njive se morajo zapored takó obdelovati, de za žitam, kér se za njim v njivah rado veliko plevéla zaredí, vselej tak sad pride, ki zemljo sopet izčisti in zrahljá; tak je krompír, kapusovo zelje, pésa in drugi kroglasti ali bunkasti sad (kuha).

4) Na njive, ki so dalje od doma, sej žita, tudi kaj travniga sémena za suho klajo, ali pa za pašo; na bližnje sadi krompír, kapus.

Že je bilo v „Novicah“ večkrat dopovedano, de tudi zelenjava gnojí, in ktere njive de se morajo z njo gnojiti, in kakó de se zelenjava podorava. Imaš tedaj daljne njive, takó ti bolj verže jih s zelenjavo gnojiti, kakor pa živinski gnoj delječ na nje voziti. Takó Nemci gnojijo. Oni so spoznali, de dober gnoj iz hlevovna daljne njive voziti, jim veliko dela prizadene, pa manj dobička da. Nemci nasledovajo zaporedno obdelovanje daljnih njiv takó: Za žitam sejejo deteljsko in drugo travno séme; prvo séč posušijo in jo spravijo za klajo, drugo in tretjo pa podorjejo, in z zelenjem takó njive zopet zagnojijo, in jih za žitno setev pripravijo. Na daljne njive sejejo nekteri za žitam ali bob, ali ajdo, grah, grašico; potlej pokosijo le to rastje, predin cvésti začne, in ga namest živinskiga gnoja za prihodnjo žitno setev podorjó. Po takim redu gré obdelovanje njih daljnih njiv v letinah eno za drugim. In Nemci so umni kmetovavci.

5) Kadar kmetovavec práv razpozná, kakšno redno nasledovanje sadú eniga za drugim, ali kateri ték obdelovanja po letinah bi bilo za njegovo kmetijo nar boljši, mora še pred skusiti, če se vdelani sad sam za seboj, ali za drugim rad pogodí, to je, on mora vediti, če je práv, de ta ali uni sad več lét na ravno tisto njivo seje ali sadi. Nekteri sad ima to lastnost, de se sam za seboj še eno, ali več lét dobro pogodí, drugi se pa ne. Krompír, konoplje, turšica kapusovo zelje, rêš, oves in razne trave več lét na ravno tisti njivi dobro obrodijo. Nekteri sad pa je take lastnosti, de le verže, ako še le po 6 ali 9 létih v tisto njivo vdela, taka je: detelja rudečiga cvetja, lan, nemška detelja in grah.

Najde se pa tudi taka zemlja, v kateri se detelja v tretjim ali v četertim létu za drugim sadam zopet dobro pogodí. Kopalni sad je koristna predrast sledeči jarini; sledeči ozimini pa ni priden; zatorej sejejo v krajih, kjer se da, oves in jari ječmen na krompirjše. Dobro se pogodijo: ozimna pšenica, krompír, oves, lan na ledini, na travjišu in deteljišu.

6) Na velikih kmetijah verže veči delle to pride lovati, kar manj delavcov potrebuje, kakor žita, in krompír, posebno če gospodar skerbí, de se vse le to več del s živino ali pa z novimi dobrimi naredbami, ali mašinami, kakor pa s zgol rokami perdeljuje.

Na malih kmetijah pa že verže tudi tak sad vdelati, kateri veliko delavnih rok potrebuje, zato, kér domača družina brez najemnikov delo opravi.

7) Če je kmetija razkosana, se ne da pravi red obdelovanja postaviti; tu naj vsak kmetuje po svojim nar boljim razpoznanji in poskušnji.

8) Lepa prilóžnost kmetije zboljšati je poleg velikih mest, kjer se za mléko, za senó, za slamo in za marsiktere druge pridelke veliko vzame.

9) Naj kmetovavec še prevdari, de gré pri kmetii veliko na škoda, ki se je nobeden vbrantiti ne more. Nar veči škodo pa storita ogenj in toča. Če vam toča takó pobije, de ste primorani setev preorati, posejte na vdarjeno mesto, mesca velkiga travna in kerstnika takiga sadú, ki naglo zraste, kakor: maliga ječmena, repniga in travniga sémena. Pozno sejana turšica tudi še dobro slamo za srovo in suho klajo donese. De bi pa zanaprej tako škodo povernjeno dobivali, naj asekurirajo vsi svoje osejano polje. Asekuriranci nimajo strahú, kader se černi oblaki vzdigujejo. Če ravno toča ne vdari, in njim pohištvo ne pogorí, vender z majhnim darilam svojim bližnjim pomagajo, ktere bi škoda zadela, kér hudo vréme malokdaj, brez kaj škode storiti, čez kraje vléče. Ako jih pa škoda zadene, imajo upanje tisto povernjeno dobiti, in se takó pred silo obvarovati.

(Dalje sledí.)

Raskosenje ali razdrobljenje zemljiš.

Zoper razdrobljenje zemljiš piše nek Francoz tole: „Tisti, kateri hočejo z razdrobljenjem naše kmetije pokončati, naj dobro pomislijo, kaj delajo. Razdrobljenje kmetij na majhne kose je gotovo pokončanje. Kakor je mesó goveje živine in drobnice človeku v živež, in njih gnoj rast povzdiguje, ravno takó se iz tega tudi očitno vidi, de kmetijski pridelki večidel od reje živine izhajajo. Nar boljši in gotoviši dobiček kmetijstva je, če se veliki pašniki napravijo, senožeti in travniki pridno obdeljujejo in veliko živine redí, — z eno besedo, ako se gnojá na kupe napravi, od kteriga bogatija kmetijstva izvira. Iz tega samiga se že vidi, zakaj so tedej majhne kmetijstva večidel slabe. Majhne kmetijstva si nemorejo obilo živine rediti, in kjer ni živine, ondi ni gnojá, kjer ni gnojá, ondi so tudi slabe polja in travniki, torej se tudi po malim nažanje in nakosí. Živina je tedej, ktera zamore zopet opešane njive in senožeti zboljšati, ako jih je ravno žitna setev, drevó in matika preveč zničila in nerodovitne storila. Na majhnih kmetijah ne bo nihče tudi z obilnim denarjem veliko opravil. Majhna kmetija ne pripustí velicij poslopij v sredi svojiga posestva, in požene kmetovavce le v vasí, kjer se ne morejo takó gibati, kakor za razširjenje kmetijstva gré. Pri majhnih kmetijah se dostikrat vidi, kakó so podedvani kosi njiv ali travnikov sémtertjé opešali in neusmiljeno razdrobljeni. Majhne kmetije ne pripusté kmetu, de bi svoje dela po legí poljá, in po lastnosti zemlje tudi mnogoverstno opravljal. Potem takim je gotovo tudi že pred durmi revšina. To se pa na Francozkim nar bolj pogostama vidi. In ta reč je takó delječ prišla, de je veči del zemljiš, ktere so še nepopolnoma razdrobljene, v roke vohernikam prišlo. Tode kar voherniki danes skupej spravijo, to se razdrobí že jutri, in med tem vednim drobljenjem kmetijstva je kmetijstvo od dné do dné slabši; veliko menj se pridelá, kakor ljudjé za svoj živež potrebujejo, in takó je en del ljudstva v stiski, drugi se živí namesti z mesam le s žitam ali še celó s krompirjem in takó je vsaki dan bližej nesreče gladú in lakote“.

Nezrelo grojzdje v prid oberniti.

Kjer je nezreliga grojzdja na kupe, se lahko za vrisk (jesih) porabi. Kdor pa ima le kaj malo tertic, ta naj obére vinske jagode od grojzda in naj ga med kislim zeljem skuha. Kožice jagod prejdejo med kuhanjem, in zelje dobí po vinskih jagodah neizrečeno dober okus.